

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
ΣΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΟΡΙΣΙΜΩΝ 2023

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ

Εξεταζόμενο αντικείμενο (Κωδικός): Φιλολογικά - Λατινικά (514)

Ημερομηνία και ώρα εξέτασης: Παρασκευή 17 Νοεμβρίου 2023, 15:30-18:30

ΤΟ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ **ΟΚΤΩ (8) ΣΕΛΙΔΕΣ**

Η Γλώσσα, η Λογοτεχνία και τα Λατινικά εξετάζονται μαζί.

Ο συνολικός χρόνος εξέτασης και για τα τρία (3) αντικείμενα είναι τρεις (3) ώρες.

Ειδικές οδηγίες:

- Να απαντήσετε σε **όλα** τα ερωτήματα του εξεταστικού δοκιμίου.
- Όλα τα ερωτήματα να απαντηθούν στο εξεταστικό δοκίμιο.
- Οι απαντήσεις σας **να περιορίζονται** στον προβλεπόμενο για κάθε απάντηση χώρο.
- Τα αναγραφόμενα στο πρόχειρο δεν αξιολογούνται.

ΑΣΚΗΣΗ 1**(Μονάδες 6)**

Δίνονται οι ακόλουθες τριάδες λέξεων από τα αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά. Να γράψετε το ρήμα της λατινικής με το οποίο συνδέεται ετυμολογικά η κάθε τριάδα, **στο πρώτο πρόσωπο ενικού της οριστικής ενεστώτα**.

Αγγλικά	Γαλλικά	Ιταλικά	Λατινικό ρήμα
accept	accepter	accettare	accipio/capio
attraction	attraction	attrazione	traho, adtraho, attraho
medicine	médecine	medicina	medeor
potential	potentiel	potenzialità	possum
stability	stabilité	stabilità	stabilio/sto
victory	victoire	vittoria	vinco

6 X 1 μ. = 6 μ.**ΑΣΚΗΣΗ 2****(Μονάδες 9)**

Σε άσκηση που δώσατε στους μαθητές/ στις μαθήτριες, λάβατε τις εξής απαντήσεις, στις οποίες υπάρχουν τρεις (3) ορθοί και τρεις (3) λανθασμένοι τύποι **σχετικά με τα παραθετικά και τον β' όρο σύγκρισης**:

- Templum Iovis magnificius templo Minervae est.
- Legatus oculis siccioribus domum rediit.
- Exitus novi belli magis dubius est quam exitu antiqui.
- Paulus humilissime in urbe vixit.

α) Να εντοπίσετε τους ορθούς και λανθασμένους τύπους. (Μονάδες 3)

Ορθοί	Λανθασμένοι
1. templo	1. magnificius
2. siccioribus	2. quam exitu
3. magis dubius	3. humilissime

6 X 0,5 μ. = 3 μ.

β) Να διορθώσετε τους λανθασμένους τύπους και να εξηγήσετε στους μαθητές/ στις μαθήτριες τον σχετικό κανόνα σε κάθε περίπτωση. (Μονάδες 6)

- **magnificentius (1)**: Τα επίθετα που λήγουν σε **-ficus**, **-volus**, **-dicus** (ή: σύνθετα με τα ρήματα **facio**, **volo**, **dico**) σχηματίζουν παραθετικά σε **-entior**, **-entissimus**. (1)
- **quam exitus (1)** / **είτε: exitu (1)**: Ο β' όρος σύγκρισης εκφέρεται με τον σύνδεσμο **quam** και ομοιόπρωτα προς τον α' όρο. (1) / **είτε**: με απλή αφαιρετική. (1)
- **humillime (1)**: Το επίθετο **humilis** (όπως και μερικά άλλα επίθετα που λήγουν σε **-lis**) σχηματίζει τον υπερθετικό βαθμό με την προσθήκη στο θέμα του της κατάληξης **-limus**, **a**, **um**. (1)

ΑΣΚΗΣΗ 3

(Μονάδες 12)

Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας σε κάθε περίπτωση την ορθή απάντηση από αυτές που ακολουθούν. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

α) *Romani rogabant ubi urbs Troianorum* _____ . (Μονάδες 4)

- i) *fuit* ii) ***fuisset*** (1) iii) *fuerit*

Αιτιολόγηση: Εκφέρεται με α) υποτακτική, διότι είναι πλάγια ερωτηματική πρόταση. β) με υπερσυντέλικο, διότι εξαρτάται από ιστορικό χρόνο (*rogabant*). Εκφράζει το προτερόχρονο στο παρελθόν. (3)

β) _____ *tacendum erat, quod homines dormiebant*. (Μονάδες 4)

- i) *Animalia* ii) ***Animalibus*** (1) iii) *Animal*

Αιτιολόγηση: Το *taceo* είναι αμετάβατο, άρα χρειάζεται απρόσωπη σύνταξη γερουνδιακού /παθητική περιφραστική συζυγία. Έτσι, δεν έχουμε υποκείμενο, αλλά ποιητικό αίτιο σε δοτική. (3)

γ) *Utar* _____ *quem primum videbo*. (Μονάδες 4)

- i) *liber* ii) *librum* iii) ***libro*** (1)

Αιτιολόγηση: Το ρήμα *utor* συντάσσεται με αφαιρετική. (3)

ΑΣΚΗΣΗ 4

(Μονάδες 8)

Ζητήσατε από τους μαθητές/ τις μαθήτριες να γράψουν προτάσεις με χρήση γερουνδιακής έλξης. Λάβατε τις εξής απαντήσεις, από τις οποίες μόνο μία (1) είναι ορθή:

- i) Ad senatum locutus est de interficiendo insidiatores.
- ii) Cibum accipiendo corpora aluntur.
- iii) Hoc studium aptum cognoscendas artes est.

α) Να διορθώσετε τις εσφαλμένες απαντήσεις. (Μονάδες 4)

i) de interficiendis insidiatoribus (2)

iii) cognoscendis artibus (2)

β) Να καθοδηγήσετε τους μαθητές/ τις μαθήτριες, ώστε να κατανοήσουν το σφάλμα τους σε κάθε περίπτωση. (Μονάδες 4)

i) Η γερουνδιακή έλξη είναι υποχρεωτική λόγω της πρόθεσης (de). (2)

iii) Το επίθετο artus συντάσσεται με δοτική γερουνδίου, άρα είναι υποχρεωτική η γερουνδιακή έλξη. (2)

ΑΣΚΗΣΗ 5

(Μονάδες 8)

Ζητήσατε από τους μαθητές/ τις μαθήτριες να μεταφέρουν στα λατινικά την ακόλουθη πρόταση:

Ο στρατός επέστρεψε στη Βαβυλώνα, αλλά οι στρατηγοί εγκαταστάθηκαν στη Ρώμη.

Μία από τις εσφαλμένες απαντήσεις ήταν:

Exercitus in Babylonem revertit sed imperatores Roma conlocati sunt.

α) Να διορθώσετε την εσφαλμένη λέξη ή τις εσφαλμένες λέξεις. (Μονάδες 2)

Babylonem (1)

Romae (1)

β) Να καθοδηγήσετε τους μαθητές/ τις μαθήτριες, ώστε να κατανοήσουν το σφάλμα τους. (Μονάδες 6)

Babylonem: Δηλώνει κατεύθυνση, άρα α) σε αιτιατική, β) απρόθετο, διότι είναι όνομα πόλης. (3)

Romae: Δηλώνει στάση σε τόπο, άρα α) απρόθετο, διότι είναι όνομα πόλης, β) σε γενική, διότι είναι πρωτόκλιτο στον ενικό αριθμό. (3)

ΑΣΚΗΣΗ 6

(Μονάδες 15)

Να μεταφέρετε στα λατινικά τα υπογραμμισμένα μέρη των δύο (2) πιο κάτω προτάσεων σύμφωνα με τις οδηγίες:

- Επειδή δήθεν ο βασιλιάς είχε φέρει ειρήνη στους πολίτες, όλοι τον περιέβαλλαν με αγάπη. (Μονάδες 9)

α) με δευτερεύουσα πρόταση

Quia/Quoniam/Quod rex pacem civibus obtulisset/attulisset/tulisset /praebuisset (5)

β) με μετοχική πρόταση

Pace civibus oblata/allata a rege (4)

- Εισέβαλαν στο σπίτι, για να πάρουν το χρυσάφι. (Μονάδες 6)

α) με δευτερεύουσα πρόταση

ut aurum caperent (3)

β) με ονοματικό τύπο του ρήματος

captum aurum / ad/in capiendum aurum / causa/gratia capiendi auri (3)

ΑΣΚΗΣΗ 7

(Μονάδες 6)

Apud antiquos Romanos concordia maxima sed avaritia minima erat.

Το πιο πάνω απόσπασμα σχετίζεται με την έννοια του *mos maiorum*. Να την εξηγήσετε σύντομα στους μαθητές/ στις μαθήτριες και να αναφέρετε τρεις (3) ακόμη εκφάνσεις της, που απαντούν στο σχολικό εγχειρίδιο.

Mos maiorum:

- Αποδίδει στα λατινικά τα πάτρια ήθη/τα ήθη των προγόνων. (1)
- Πρώτοι αιώνες από την ίδρυση της Ρώμης / Μέχρι το 146 π.Χ. / Μέχρι την καταστροφή της Καρχηδόνας (=χρονικός προσδιορισμός) (1)
- Οι κατοπινοί παρουσίαζαν μία εξιδανικευμένη εικόνα των ηθών (αρχών και αξιών) των προηγούμενων αιώνων. / Προέτρεπαν την επιστροφή στα πάτρια ήθη, την οποία συνέδεαν με την ανασυγκρότηση του κατεστραμμένου (από τους εμφυλίους πολέμους) κράτους. (1)

Άλλες εκφάνσεις: *virtus, prudentia, iustitia, audacia, sapientia, religio, familia, fides, clementia, auctoritas, dignitas, gravitas, pietas, stabilitas, gloria, frugalitas* (3 X 1μ. = 3μ.)

Ενδεικτική ολοκληρωμένη απάντηση:

Ο όρος *mos maiorum* αποδίδει στα λατινικά τα πάτρια ήθη, δηλαδή στις αρχές και αξίες που πίστευαν ότι χαρακτήριζαν τους Ρωμαίους των πρώτων αιώνων από την ίδρυση της πόλης. Οι Ρωμαίοι του 1^{ου} αι. π.Χ.-1^ο αι. μ.Χ. παρουσίαζαν μια εξιδανικευμένη εικόνα των ηθών της αρχαίας Ρώμης μέχρι το 146 π.Χ., οπότε κατέλαβαν και κατέστρεψαν οριστικά την Καρχηδόνα. Από τότε -και γενικότερα, μετά από τις πολλές τους κατακτήσεις- πίστευαν οι Ρωμαίοι ότι ξεκίνησε ένα ασταμάτητο καταράκι των ηθών (ηθική παρακμή), στο οποίο απέδιδαν τα κατοπινά προβλήματά τους. Την επιστροφή στο *mos maiorum* και την ανασυγκρότηση του κατεστραμμένου από τους εμφυλίους πολέμους κράτους προωθούσε και το ιδεολογικό πρόγραμμα του Αυγούστου.¹

ΑΣΚΗΣΗ 8

(Μονάδες 23)

¹ Στοιχεία για την απάντηση έχουν αντληθεί από τα εξής:

1. *Λατινικά Λυκείου*, τεύχος Α', Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας και Κλασική εποχή β) Αυγούστειοι χρόνοι
2. *Λατινικά Λυκείου*, τεύχος Α' και Β', Εισαγωγικά σημειώματα στα κεφάλαια IV, XI, XXII, XXXVI
3. Σπ. Τζούνακα, *Η φιλοσοφία των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων για το μάθημα των Λατινικών* (Βλ. ιστοσελίδα μαθήματος Λατινικών ΥΠΑΝ)

α) Να μεταφράσετε στα νέα ελληνικά το παρακάτω κείμενο: (Μονάδες 17)

Herculis templum est non longe a foro, sane sanctum apud Agrigentinos.	9 x 0,5= 4,5μ.
Ibi est ex aere simulacrum ipsius Herculis	4 x 0,5= 2μ.
quo non facile dixerim quicquam me vidisse	6 x 0,5= 3μ.
pulchrius – tametsi non multum in istis rebus intellego.	6 x 0,25= 1,5μ.
Pulchrum est usque eo, iudices, ut rictum eius sit attritus	8 x 0,25= 2μ.
quod in precibus non solum id venerari verum etiam osculari solent.	9 x 0,25= 2,25μ.
Ad hoc templum repente nocte servorum armatorum fit impetus	7 x 0,25= 1,75μ.

Ciceronis *In Verrem* 2.4.94 (διασκευή)

Λεξιλόγιο:

forum, -i = αγορά || Agrigentini = Ακραγαντίνοι || usque eo = μέχρι εκείνου του σημείου || rictum, -i = στόμα || attritus, -a, -um = φθαρμένος || prex, precis = δέηση

Ενδεικτική μετάφραση:

Υπάρχει ναός του Ηρακλή, όχι μακριά από την αγορά, ιερός βέβαια στους Ακραγαντίνους. **4,5** Εκεί υπάρχει άγαλμα/ομοίωμα από χαλκό του ίδιου του Ηρακλή, **2** από το οποίο δεν θα έλεγα εύκολα ότι εγώ είδα οτιδήποτε **3** πιο όμορφο – αν και δεν καταλαβαίνω πολλά σε τέτοια θέματα/πράγματα. **1,5** Είναι όμορφο μέχρι εκείνου του σημείου, δικαστές, ώστε το στόμα του να είναι κάπως φθαρμένο **2**, διότι στις δεήσεις συνηθίζουν όχι μόνο να του προσφέρουν λατρεία / να το προσκυνούν / να το λατρεύουν αλλά και να το φιλούν. **2,25** Σε αυτόν τον ναό ξαφνικά τη νύκτα γίνεται έφοδος οπλισμένων δούλων. **1,75**

β) Με βάση το κείμενο της Άσκησης 8, να δηλώσετε κατά πόσο οι τύποι της στήλης Α' περιγράφονται ορθά στη στήλη Β', σημειώνοντας √ στις στήλες «Ορθό» ή «Λάθος». (Μονάδες 6)

Στήλη Α΄	Στήλη Β΄	Ορθό	Λάθος
ipsius	αναφορική αντωνυμία		✓
dixerim	υποτακτική υπερσυντελικού		✓
multum	επίρρημα θετικού βαθμού	✓	
iudices	ονομαστική ενικού		✓
osculari	τονίζεται στην προπαραλήγουσα		✓
repente	τονίζεται στην παραλήγουσα	✓	

6 X 1 μ. = 6 μ.

ΑΣΚΗΣΗ 9

(Μονάδες 13)

Να μεταφέρετε στα λατινικά το παρακάτω κείμενο:

Ο Φιλοποίμην, αφού νικήθηκε στη μάχη, οδηγείται δεμένος. Όλοι λυπόταν για την τύχη του. Οι εχθροί, φοβούμενοι το πλήθος, διέταξαν να ριχθεί αυτός στη φυλακή. Τη νύχτα έστειλαν ένα δούλο, για να του δώσει το δηλητήριο. Ο Φιλοποίμην ξάπλωνε, αλλά δεν κοιμόταν. Μόλις ένωσε τον άνθρωπο, κάθισε και ρώτησε τι είχε συμβεί στους στρατιώτες του. Όταν ο δούλος τού είχε απαντήσει ότι αυτοί είχαν φύγει, εκείνος χάρηκε. Αμέσως πήρε το δηλητήριο και εξέπνευσε.

Λεξιλόγιο:

Φιλοποίμην = Philopoemen || δηλητήριο = venenum, -i

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ

Philopoemen in proelio ² postquam superatus est ³ victus	4x0,5=2
ducitur ⁴ . Omnes illius ⁵ fortunam miserabantur.	5x0,25=1,25

² in pugna, in acie, pugna, proelio, acie

³ ut/ubi superatus est / postquam/ut/ubi victus est / superatus/victus / cum victus/superatus est

⁴ agitur

⁵ eius / suam

Hostes ⁶ , turbam ⁷ timentes ⁸ , eum in carcerem ⁹ mitti ¹⁰ iusserunt ¹¹ .	7x0,25=1,75
Nocte [unum] servum miserunt ut ¹² ei venenum daret ¹³ .	7x0,25=1,75
Philopoemen iacebat sed non dormiebat.	4x0,25=1
Ut ¹⁴ hominem sensit, sedit et rogavit quid ipsius ¹⁵ militibus accidisset.	10x0,25=2,5
Cum servus eos fugisse ¹⁶ ei respondisset, ille gavisus est .	8x0,25=2
Venenum statim cepit et exspiravit ¹⁷ .	3x0,25= 0,75

-ΤΕΛΟΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ-

⁶ Adversarii

⁷ multitudinem / volgus

⁸ verentes / metuentes

⁹ in custodiam

¹⁰ iaci / obici

¹¹ imperaverunt

¹² qui

¹³ ἄντι ut ei venenum daret: causa dandi veneni / ad dandum venenum / datum venenum

¹⁴ Postquam/Cum

¹⁵ suis / eius

¹⁶ abisse / discessi

¹⁷ mortuus est